ज्ञानसागर कोचिंग क्लासेस, अहमदनगर

इयत्ता – १० वी	सराव परीक्षा क्र. १	वेळ – ३ तास
विषय – संस्कृत (संपूर्ण)		गुण – ८०

प्र.१ अ. खालीलपैकी कोणत्याही तीन उताऱ्यांचे मराठीत भाषांतर करा. १५

१) आसहस्रवर्षेभ्य: भारतस्य गृहे गृहक, प्रतिदिनं हरिद्राया: उपयोग: भवति। विविधव्यञ्जनेषु वर्णोपजनकरुपेण तथैव स्वादपूरणार्थं हरिद्रा उपयुक्तेति जानन्ति सर्वे। अस्यामोषध्यां रोगप्रतिबन्धकगुणा अपि वर्तन्त इति विज्ञाय अमेरिकादेशेन हरिद्राय: स्वामित्वं संस्थापितम्। तदैक: प्रज्ञावान् वैज्ञानिक:, भारतीय परंपराया: पूजक: अमेरिकाविरोधाय सज्जीभूत:। आयुर्वेदस्य प्राचीनग्रन्थेषु वर्णिता: हरिद्रागुणधर्मा: भैषज्यगुणाश्च तेन सम्यक् परीक्षिता:, तदनन्तरं च विश्वस्वामित्वकार्यालये हरिद्राया: स्वामित्वविषये भारतस्य अधिकार: पुरस्कृत:।

२) अन्ने सिद्धे सति तस्य गृहे कश्चन अन्नं याचमान: अस्थिचर्मावशेषी भिक्षुक: आगत:। कथंकथमपि प्राणान् धारयन्तं तं दृष्ट्वा दयालु: ब्राह्मण: तं हस्तेन गृहीत्वा गृहाभ्यन्तरे आनयत्। बुभुक्षितोऽपि स ब्राह्मण: तं सिद्धम् अन्नं भिक्षुकाय दातुम् ऐच्छत्। ब्राह्मणेन दत्ते च अन्ने अन्नावशेरुषो भूमौ अपतत्। तदनन्तरं संतुष्ट: भिक्षुक: आशीर्वचनं दत्वा अव्रजत्। धर्मराज, तस्य ब्राह्मणगृहे प्रकीर्णेषु अन्नकणेषु लुठित्वा मम अर्धाङ्गं हेममयं जातम्।

३) एवंविधयाऽनया कथमपि दैववशेन परिगृहीता विक्लवा भवन्ति राजन: वल्मीकीतृणाग्रावस्थिता जलबिन्दव: इव पतितमप्यात्मानं नावगच्छन्ति। मिथ्यामाहात्म्यगर्वनिर्भराश्च न प्रणमन्ति देवताभ्य:, न पूजयन्ति पण्डितान्, न मानयन्ति मान्यान्, नाभ्युत्तिष्ठन्ति गुरुन् जरावैक्लव्यप्रलपितमिति पश्यन्ति वृद्धोपदेशम्, आत्मप्रज्ञापरिभव इत्यसूयन्ति सचिवोपदेशाय, कुप्यन्ति हितवादिने।

४) स्वातन्त्र्यप्राप्यनन्तरं कृषिप्रधाने भारतवर्षे क्षेत्रहीनकृषिकेभ्य: कृषिकर्मणे क्षेत्रभूमिर्दातव्येति मत्वा पद्भ्यामेव यात्रां चकार पूज्य विनोबा भावे महाशय: भूमिदानं च प्रार्थयामास। कृषीवलदु:खदु: खितस्यास्यानयापूर्वकल्पनया समाक्रान्तं भारतवर्षम्। तदर्थं स भारतवर्षे सर्वप्रदेशेषु पदयात्रामारेभे। स्थाने स्थाने भूदानार्थं प्रार्थनां चकार क्षेत्रहीनानां कृषीवलानां कृते।

५) देवकुलिक: : (प्रविश्य) मा दैवतशङ्कया। क्षत्रिया ह्यत्रभवन्त:।
भरत: एवम्। क्षत्रिया ह्यत्रभवन्त:। अथ के नामात्रभवन्त:।
देवकुलिक: : इक्ष्वाकव:।
भरत: (सहर्षम्) इक्ष्वाकव इति। एते तेऽयोध्याभर्तार:। भो:! यदृच्छया खलु मया महत् फलमासादितम्। अभिधीयतां कस्तावदत्रभवान्।
देवकुलिक: : अयं खलु तावत् सन्निहितसर्वरत्नस्य विश्वजितो यज्ञस्य प्रवर्तयिता प्रज्वलितधर्मप्रदीपो दिलीप:।

ब. खालीलपैकी कोणत्याही दोन पद्यसमुहाचे मराठीत भाषांतर करा. ८

१) यदमी दशन्ति दशना रसना तत् स्वादमनुभवति।
प्रकृतिरियं विमलानां क्लिश्यन्ति यदन्यकार्येषु॥
रे कूप जीवनाधार यदि दातृत्वमिच्छसि।
तदा त्वं गुणवत्पात्रमेकं वा सन्निधौ कुरु॥

२) 'रा' कारोच्चारमात्रेण मुखान्निर्याति पातकम्।
पुन: प्रवेशसन्देहे 'म' कारस्तत्कपाटवत्॥
एकेन तिष्ठताधस्तादन्येनोपरि तिष्ठता।
दातृयाचकयोर्भेद: कराभ्यामेव सूचित:॥

३) स्वभावसुन्दरं वस्तु न संस्कारमपेक्षते।
मुक्तारत्नस्य शाणाश्मघर्षणं नोपयुज्यते॥
प्राप्ते भये परित्राणं प्रीतिविश्रम्भभाजनम्।
केन रत्नमिदं सृष्टं मित्रमित्यक्षरद्वयम्॥

DNYANSAGAR A'Nagar

४) खिन्नं चापि सुभाषितेन रमते स्वीयं मन: सर्वदा
श्रुत्वान्यस्य सुभाषितं खलु शमन: श्रोतुं पुनर्वाञ्छति।
अज्ञान् ज्ञानवतोऽप्यनेन हि वशीकर्तुं समर्थो भवेत्
कर्तव्यो हि सुभाषितस्य मनुजैरावश्यक: संग्रह:॥

प्र.२ अ. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची मराठीत उत्तरे लिहा. ४

१) बैलांना ठार मारण्यास सिंह का असमर्थ ठरत होता?
२) वाघाने अस्वलाला कोणता सल्ला दिला?
३) संस्कृतज्ञ – कृषीविषयक ग्रंथाचा उपयोग कसा करु शकतो?
४) भारताच्या रक्षणासाठी हिमालय कशाच्या बळावर सज्ज झाला आहे?

ब. खालीलपैकी कोणातीहि तीन सूभाषिते पूर्ण करुन शुद्ध लिहा. ६

१) संहति: श्रेयसी ------------- तण्डुला:॥
२) सुजनं व्यजनं ---------- परतापनिवारणम्॥
३) स्तोकेनोन्नतिमायाति ------------ खलस्य च ॥
४) नरनारी ----------विनश्यति॥

प्र.३ अ. खालीलपैकी प्रत्येक गटातील कोणत्याही दोन रुपे लिहा. ६

१) अ) भगवत् – सप्तमी बहूवचन ब) हारिन् – द्वितीया एकवचन
क) वाच् – चतुर्थी द्विववचन ड) प्रेमन् = पंचमी एकवचन
२) अ) युष्मत् – तृतीया बहुवचन ब) इदम् = पुं. चतुर्थी एकवचन
क) किम् = स्त्री सप्तमी द्विवचन ड) तत् (नपुं) द्वितीया बहुवचन
३) अ) ब्रु = (२ प.प.) वर्तमानकाळ द्वितीया पुरुष एकवचन
ब) दा = (२ आ.प.) प्रथम भूतकाळ तृतीय पुरुष अनेकवचन
क) कृ = (८ प.प) द्वितीय भविष्यकाळ प्रथम पुरुष एकवचन
ड) ज्ञा = (९ उ.प) पूर्वकालवाचक धातूसाधित त्वान्त अव्यय

ब. खालीलपैकी कोणत्याही दोन सामासिक शब्दांचा विग्रह करुन नावे द्या. २

१) नगाधिराज: २) लतावृक्षा: ३) प्रतिदिनम् ४) सुभाषितम्

क. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंचा संधी विग्रह करा. २

१) प्रखरास्तेषु २) यज्जलद: ३) नास्त्यसाध्यम् ४) तस्योपान्ते

ड. खालीलपैकी कोणत्याही दोहांचा संधी करुन लिहा. २

१) बहुनि + अधीत्य २) एतत + न ३) मनुजै: + अपि ४) मित्रेण + आनीता

प्र.४ अ. खालीलपैकी कोणतीहि तीन रुपे ओळखा. ३

१) विज्ञाप्य २) शशिनि ३) विराजते ४) मनसा
५) जगाम ६) मयि

ब. जोड्या जुळवा. (कोणत्याही दोन) २

अ गट	ब गट
१) यस्य वर्णनम्	अ) सततं हरन्तम्।
२) शुभास्ते	ब) सदाहरेण कुर्वते।
३) जनस्य चित्तम्	क) पन्थान: सन्तु।
	ड) खरवद् वहन्ति।

क. योग्य पर्याय निवडून कोणतेही दोन वाक्ये पूर्ण करा. २

१) ----- हिमालयम् अवर्णयत्। (महाकविम्, महाकवि:, महाकविना)
२) अतीव दुर्बलोऽसि -----। (अहम्, त्वम्, स:)
३) तेन कोऽपि ----- दृष्ट:। (व्याघ्राय, व्याघ्रात्, व्याघ्र:)

ड. कोणत्याही दोन शब्दांना संस्कृत समानार्थी शब्द लिहा. १

१) श्री: २) गृहम् ३) तोयम् ४) काननम्

इ. कोणत्याही दोन शब्दांना संस्कृत विरुद्धार्थी शब्द लिहा. १

१) रिक्त: २) आदर: ३) कृतघ्नम् ४) सुप्त:

पुढे पहा...

DNYANSAGAR A'Nagar

ई.अ) कंसातील सूचनेप्रमाणे बदल करुन कोणतेही दोन वाक्ये लिहा. २

१) ततो निद्रावशं गते तस्मिन् पुरुषे व्याघ्र: ऋक्षमभाषत। (सति सप्तमी काढा)

२) अहं तु पादमात्रं ज्ञानमेव दत्तवान्। (अहं ऐवजी मया योजा)

३) अलं चिन्तया। ('अलं' ऐवजी 'मा' अव्यय योजा)

४) एष: पुरुष: विश्वासेन ममाङ्के? निद्रावशं गत:। (गत ऐवजी क्रियापदाचे योग्य रुप वापरा)

ब) कंसातील अंकाचे योग्य रुप योजून वाक्य पूर्ण करा. १

१) मम कक्षायां ----- (१ ला) क्रमांक: वर्तते।

२) सूर्यस्य ----- (७) अश्वा: विद्यन्ते।

प्र.५ अ. कोणत्याही चार प्रश्नांची संस्कृत भाषेत उत्तर लिहा. ४

१) एकदा सिंहेन मनसि किं चिन्तितम्?

२) माधव: कीदृश: वर्तते?

३) मेघस्य कृते विश्रामस्थानं किम्?

४) हिमालयस्य दर्शनेन क: लाभ:?

५) खर: किं न जानाति?

६) कीदृशा: तण्डुला: न प्ररोहन्ति?

किंवा

खालील वाक्यांची घटनाक्रमानुसार मांडणी करा.

१) तत्र सूकरं दृष्ट्वा स वेगेन तमन्वधावत्।

२) केनचित् कालेन स सूकरो गुहां प्राविशत्।

३) भ्रमणेन श्रान्त: पुरुष: सलिलं पातुम् ऐच्छत्।

४) एकदा कोऽपि पुरुष: मृगयायै जगाम।

DNYANSAGAR
A'Nagar

ब. एका गद्य उताऱ्याचे मराठीत भाषांतर करा. ५

१) कस्मिंश्चिदरण्ये खरनखरो नाम सिंह: प्रतिवसति स्म। कदाचिद्भक्ष्यमन्विष्यन् इतश्चाभ्राम्यत्। परं न किञ्चदपि प्राप्नोत्। अथ क्षुधा पीडित: सायं गुहाम् एकां प्रविश्य चिन्तितवान्। नूनमेतस्यां गुहायां रात्रौ किञ्चित्सत्त्वमागच्छेत्। तदत्र निभृतस्तिष्ठामि।

२) बिभीषण: – प्रसीदतु महाराज:। महाराजस्य हितार्थं किमपि वक्तुमिच्छामि।
रावण: – उच्यताम्।
बिभीषण: – सर्वथा राक्षसकुलविनाशोऽभ्यागत इति मन्ये।
रावण: – केन कारणेन?
बिभीषण: – महाराजस्य विरुद्धाचरणेन?
रावण: – किं मम विरुद्धाचरणम्?
बिभीषण: – सीतापहरणमेव।

क. एका पद्य उताऱ्याचे मराठीत भाषांतर करा. ४

१) नाभिषको न संस्कार: सिंहस्य क्रियते वने।
विक्रमार्जितसत्वस्य स्वयमेव मृगेन्द्रता॥
जननी जन्मभूमिश्च जाह्नवी च जनार्दन:।
जनक: पञ्चमश्चैव जकाश: पञ्च पूजिता:॥

२) प्रथमदिवसचन्द्र: सर्वलौकैकवन्दय:
स च सकलकलाभि: पूर्णचन्द्रो न वद्य:।
अतिपरिचयदोषात्कस्य नो मानहानि:।
नवनवगुणरागी प्रायशो जीवलोक:॥

पुढे पहा...

प्र.६ **संस्कृतात भाषांतर करा.** ५

एकदा एक कावळा मांसाचा तुकडा घेऊन झाडाच्या फांदीवर जाऊन बसला. मांसाचा तुकडा मिळविण्याच्या इच्छेने लबाड कोल्हा कावळ्याला म्हणाला, ''ज्याअर्थी तू इतका सुंदर आहेस त्यासर्थी तुझा आवाजही गोड असला पाहिजे.'' या स्तुतीने हुरळून गेलेल्या कावळ्याने गाण्यासाठी आपली चोच उघडली. मांसाचा तुकडा तोंडातून खाली पडताच कोल्ह्याने झटकन तो उचलला व तेथून पलायन केले.

किंवा

खालीलपैकी एक विषयावर संस्कृतमध्ये ५ ते ६ ओळी निबंध लिहा.

१) मम माता २) कालिदास

३) मद्यपानं महापापं

प्र.७ **मा. कै. माधवराव अणे यांनी 'पश्चिमतटप्रदेशवर्णनम्' या पाठात कोकण प्रांताचे केलेले वर्णन तुमच्या शब्दात लिहा.** ५

*****

DNYANSAGAR
A'Nagar